

Spomini na Rando.

(Dve reminiscenci na Rando.) Bilo je l. 1900., ko sem se prijavil k pravosodnemu rigorozu na češki pravni fakulteti v Pragi. Rigorozov tam nismo delali pred plenumom komisije, ampak pred poedinimi eksaminatorji. Randa je izpraševal trgovinsko in menično pravo. Bil je visoke, častitljive, res viteške postave in čisto poduhovljenega obličja. Ko se mu predstavim, mi ponudi stol in vzame indeks v roko. Iz njega vidi, da sem rodом iz Ljutomera. Prvo vprašanje: »G. kandidat, kako pridete iz Ljutomera v Prago?« Ko mu razložim, da je bilo pri nas nekaj agitacije za študiranje v Pragi, in da nas študira zaenkrat 12 Slovencev tukaj, se Randa ves čas zadovoljno smehlja in mi prikimuje. Nervozno čakam drugega vprašanja, izpitnega. In prišlo je: »G. kandidat, ali še raste dobro ljutomersko vino?« Šele nato je sledilo tretje vprašanje (o prehodu nevarnosti pri trgovskem kupu), četrto, peto in šesto in končno odličen uspeh. Eden mojih najlepših spominov! — Bilo je kasneje l. 1905., ko sem bil odvetniški koncipijent pri dr. Koziću na Dunaju. Tudi njegovega imena se spominjam s spoštovanjem, saj je bil odličen Hrvat, že takrat jugoslovanskega mišljenja in prijatelj Slovencev; za koncipijente je imel skoro samo nas. Kot pravnik je bil tako izboren, da ga je zagrebška pravna fakulteta želela pridobiti za svojo učno moč. V njegovi pisarni so večkrat tožili istrski duhovniki državni erar na doplačilo kongruue. Tržaško namestništvo jim je namreč silno rado odračunavalo od kongruue vsak postranski dohodek, ki ga je iztaknilo. Kompetentno za te spore je bilo bívše državno sodišče na Dunaju. Tožniki so morali v splošnem dokazati, da ustreza postranskemu dohodku kaka posebna prestacija duhovnikova, zlasti čitanje ustanovnih maš in dr., nakar je sodišče spoznalo odtegljaj za neupravičen. Enkrat je bila stvar posebno težavna, in je tožitelj odlašal nad 20 let, preden se je odločil tožiti. Med 11 člani sodišča, skoro samimi ekscelencami, je bil tudi Randa. Dr. Kozić je tožnikovo zahtevo, na osnovi več sto let starih listin, tako prepričevalno zastopal, da ni le prodrl s tožbenim zahtevkom (več tisoč starih zlatih kron), ampak da je po razglasitvi sodbe stopil Randa z estrade k njemu in mu toplo čestital k uspehu. Klijentova zahvala pa je pričela z besedami: *Lux de coelo prospexit...* Lepa pravda in lepa Randova gesta!

Lapajne.

Anton Randa in Josip Kranjc. Malo je del v juristični literaturi, ki bi bila tako splošno, enako globoko in tako dolgo — nad pol stoletja — vplivala na juridično prakso v naših pokrajinah, kakor so spisi Antona Rande. Njegova temeljna dela o posesti in o lastnini najdemo tudi v najskromnejših knjižnicah naših starejših praktikov, sodnikov in odvetnikov. Ob prelomu stoletja sta tudi njegov sistem trgovinskega prava in njegovo odškodninsko pravo obvladovala prakso zlasti pri ljubljanskem deželnem sodišču.

Manj znano pa je, da je bil Randa, ta največji moderni češki civilist evropskega slovesa, med prvimi spoštovalci in pospeševalci našega Josipa Kranjca.

Kakor sem pokazal že v Slovenskem biografskem leksiku na podlagi avtentičnega gradiva, svoječasnega predloga praške juridične fakultete, je bil Randa l. 1871. odločilno pripomogel, da je bil imenovan Kranjc za rednega profesorja na praški univerzi. Menda ni neumestno, če ob stolet-

nici rojstva velikega češkega jurista v njemu posvečeni številki »Slovenskega Pravnika« ponovim v nekoliko razširjeni obliki te reminiscence.

V poletnem semestru l. 1871. je bil na juridični fakulteti takrat še enotne praške univerze izvoljen poseben fakultetni odsek, ki naj bi izdelal predlog, kdo naj se pozove na stolico avstrijskega civilnega in rudarskega prava z nemškim predavalnim jezikom, izpraznjeno po upokojenem profesorju Fr. Schneiderju. Odsek so tvorili sami znameniti juristi: profesorji Heinrich Brunner, K. Czyhlarz kot referent in Randa, titular češke stolice za civilno in trgovinsko pravo, kot predsednik. Odsek je v Czyhlarzovem referatu z dne 19. julija 1871. predlagal: na prvem mestu prof. Adolfa Exnerja iz Züricha, na drugem mestu prof. Kranjca iz Inomosta in na tretjem mestu prof. Hofmanna z Dunaja. Že iz tega referata je razvidno, kako se je zavzemal Randa za Kranjca. O tem pravi namreč poročilo izrečno, da ga hvali Randa kot vrlega docenta, ki ga študentje radi poslušajo (»Er wird nach Angabe des H. Prof. Randa als tüchtiger Docent gerühmt und seitens der Studenten gern gehört. Was seine literarischen Leistungen betrifft, so hat er eine längere den Einfluss der öffentlichen Bücher auf das materielle österreichische Recht betreffende Abhandlung unter dem Titel »Das leitende Prinzip der bürgerlichen Rechte« (Österr. Gerichtszeitung 1868, Nr. 95—100 und 1869, Nr. 13—31) geliefert, welche von tüchtigen und ausgebreiteten Studien, wie von gründlicher Kenntniss nicht blos des österreichischen, sondern auch des gemeinen Rechtes Zeugnis gibt. Von seinen Personalien ist dem Comité, abgesehen von dem Eingangserwähnten, nichts bekannt«).

Iz zadnjega, pravkar navedenega stavka je razvidno, da Randa Kranjca takrat osebno še ni poznal, marveč je o njem le čul od drugih znanstvenikov. Še bolj potrjuje to dodatek Rande, ki ga je pripisal odsekovemu poročilu, najbrž 21. julija. Ta se glasi dobesedno tako-le:

»Auf Grund eines mir von Prof. Geyer erst gestern zugekommenen Briefes v. 19. d. muss ich im Nachtrag zu dem Comitébericht anführen: Prof. Geyer lobt mit grosser Wärme und aus eigener Erfahrung die systematische und klare Vortragsweise des Prof. Krainz und des Prof. Pfaff. Über Krainz berichtet er — Prof. Geyer — insbesondere, dass derselbe zugleich deutsches Privatrecht lese, was mit Rücksicht auf die Lehrkanzel für Bergrecht von Wichtigkeit wäre, und erwähnt, dass Krainz bereits an 14—15 Jahre docirt; er wiederholt, dass er nur Lobenswerthes melden könne: Krainz (und Pfaff) würden als ehrenwerthe Männer gewiss überall willkommene Collegen sein und man würde Beide in Innsbruck sehr ungern verlieren. Auch Prof. Michel (Graz) berichtet über Krainz nur Lobenswerthes. (Per parenth.: Krainz einrechenbare Dienstzeit als Ordinarius beträgt übrigens nur einige Monate, da ihm die an der Hermanstädter Akademie zugebrachte Dienstzeit nicht eingerechnet wurde.) Mit Rücksicht auf den Umstand nun, dass Krainz zugleich Fachprofessor für deutsches Privatrecht ist, sohin auch für die Lehrkanzel des Bergrechtes vorzugsweise qualificiert ist, dass ferner Krainz etwa doppelt solange docirt als Exner, erlaube ich mir für meine Person zunächst den Antrag zu stellen: Prof. Krainz und Exner beide in gleicher Rangordnung beantragen, eventuell Prof. Krainz primo loco zu setzen. Dieser Antrag scheint mir der verdienstlichen Thätigkeit beider am meisten zu entsprechen, da der eine grössere literarische Thätigkeit, der andere eine längere Docentenlaufbahn und

den Besitz der Lehrkanzel für bürgerl. G. B. u. deutsch. Privatrecht aufzuweisen hat.«

Proti temu Randovemu predlogu je prigovarjal prof. pl. Schulte, češ da govori dolgoletno Kranjčevo službovanje na sibirski pravni akademiji proti njemu, da je treba pri pozivu profesorja upoštevati le literarno delovanje in da ne prihaja v poštev daljša službena doba, marveč le sposobnosti. Izrečno glede na prigovor, da je upoštevati predvsem literarno delovanje, je Randa umaknil svoj odsekovo prvotno stališče spreminjajoči predlog. Kljub temu je bil Kranjc pod ministrom Jirečkom imenovan l. 1872. na Karlovo univerzo v Pragi, menda ne brez Randovega posredovanja pri svojem rojaku.

Kakšni so bili osebni stiki med obema slovitima slovanskima pravnikoma, zastopnikoma iste stroke v dobi njunega skupnega niti triletnega delovanja na isti univerzi — Kranjc je umrl že 22. februarja l. 1875. nam žal ni znano. Ko bi kak češki pravnik, kateremu bi bilo to o teh stikih, — morda po pripovedovanju Rande samega, — kaj znanega, o tem povedal, bi bilo to sporočilo zanimiv prispevek k precej skromnim podatkom o življenju našega slovitega rojaka Josipa Kranjca. **Janko Polec.**

Književna poročila.

Mirička August: *Trestní právo hmotné. Část obecná i zvláštní.* Publikacé Vsehrdu Č. 28. Nákladem Spolku českoslovinských právníků. Str. 414. Praha, 1934.

Popolnoma v enaki zasnovi in opremi, kot »Trestní právo procesní« (gl. moj prikaz v Sl. Prav. 1933., str. 38, 39) je *Mirička* izdal, pol-drugo leto pozneje, svoje »Trestní právo hmotné«, to pot pa je v predgovoru omenil, da publicira to knjigo »na kraju svojega aktivnega akademskega delovanja«: Izšla je že »Spomenica k njegovi sedemdesetletnici«... Kar sem svojčas pisal o načinu obdelave v citiranem prikazu avtorjeve knjige o formalnem kazenskem pravu, vse to velja tudi za to knjigo. Gre v prvi vrsti za učbenik, šele v nadaljni vrsti za kašipot v praktični justici. Teoretičnih razglabljanj prinaša vobče primeroma malo, največ tedaj, ko gre za pripravo k preosnovi kazenskega zakonika; saj je projekt iz l. 1926. v glavnem njegovo delo. Od podkarpatskih in slovaških zakonov je govora samo v splošnem delu, če se razlikujejo od češko-moravskih-šlezjskih zakonov; da gre za tako posebno snov, je že na zunaj označeno, ker se uporablja manjši tisk. Pregled literature je inache skrbno pripravljen, a za Jugoslavijo se navaja tu samo *Šilović*: *Kazneno pravo*, 1920., in *Dolenc*: *Tolmač k. z.* 1929. Pri zgodovini materialnega kazenskega prava gre avtor nekoliko dlje nazaj kot pri procesnem pravu: Tu od l. 1707., tam poseže nazaj do CCC (1532. l.). Menda smem glede obsega novejšje knjige omeniti naključje, da šteje *Miričkov* sistem kazenskega prava za Čehoslovaško 414 strani, sistem *Dolenc-Maklecova* za Jugoslavijo pa za eno stran več... — Treba navesti še to, da trdi *Mirička*, da je reforma materialnega kazenskega prava v Čehoslovaški republiki sicer došla do viška želja, da pa se mu vendarle zdi, da je spričo gospodarske krize potisnena v ozadje. To ga opravičuje, kakor pravi šegavo, da bo njegova knjiga dotlej »žal« vendarle